

O FAZĂ VECHĂ A CULTURII TEI DESCOPERITĂ LA CĂTELU NOU

Cu privire la conținutul și evoluția culturii Tei s-a făcut observația că o fază de început a acesteia încă nu este determinată și că, de aceea, o atare etapă a culturii din perioada mijlocie și târzie a epocii bronzului din Muntenia va putea să fie identificată pe teren, în viitor¹. În prezent, această observație își găsește confirmarea prin descoperirile făcute într-un nivel de locuire din epoca bronzului, constatat în stațiunea arheologică de la Cățelu Nou.

Stațiunea Cățelu Nou se află situată la periferia sud-estică a orașului București, r. 23 August, pe malul drept al bălții Colentina-Pantelimon, pe un bot de deal și pe terasa înaltă ce prelungește promontoriul înspre sud-vest. Prin săpăturile întreprinse în această stațiune între anii 1960—1963, s-a putut identifica și un nivel de locuire propriu culturii Tei din epoca bronzului, reprezentând însă, în evoluția ei, un aspect inedit.

Aparținând acestui facies, s-au descoperit resturile *in situ* a trei locuințe de suprafață și șase alveolări-gropi. Locuințele de suprafață fiind puternic distruse și deranjate (în urma unui incendiu), nu s-a putut preciza nici forma și nici dimensiunile lor reale. Alveolările-gropi aveau forme variabile, iar adâncimile îndeobște reduse (maximum —0,53 m).

În inventarul tuturor acestor complexe de locuire au fost descoperite mai multe așchii și lame fragmentare de silex, o măciucă fragmentară de piatră, câteva fusaiole tronconice de lut și două greutatea de plasă din lut. Elementul de inventar cel mai bogat reprezentat și, în același timp, cel mai caracteristic, îl constituie însă fragmentele de vase.

Ceramica se împarte, după tehnica de lucru a pastei, în trei grupe: vase mari, cu pereții îndeobște groși, dintr-o pastă conținând ca materii degresante mult nisip și pietriș sfărmat, bucăți de calcar, cioburi pisate și fire foarte fine și rare de mica; vase de dimensiuni mijlocii, lucrate dintr-o pastă în a cărei compoziție intră în proporție dominantă lut curat

¹ D. Berciu, *Epoca bronzului în R.P.R.*, curs predat la Facultatea de istorie din București, în anul univ. 1955/1956 (ms.).

și în măsură redusă nisip și pietriș bine pisat ; și vase de dimensiuni mijlocii și mici, lucrate din lut foarte curat, în rare cazuri doar amestecat cu nisip foarte fin și fire de mica, în cantități extrem de reduse.

Indiferent de categorii, pasta a fost întotdeauna bine frământată, din care cauză pereții recipientelor prezintă în spărtură o structură omogenă, compactă și dură.

Recipientele din primele două categorii au căpătat în urma arderii originare, o culoare cenușie sau cărămizie-cenușie, în timp ce vaselor din categoria a treia li s-a dat prin ardere, o culoare neagră sau cenușie-neagră.

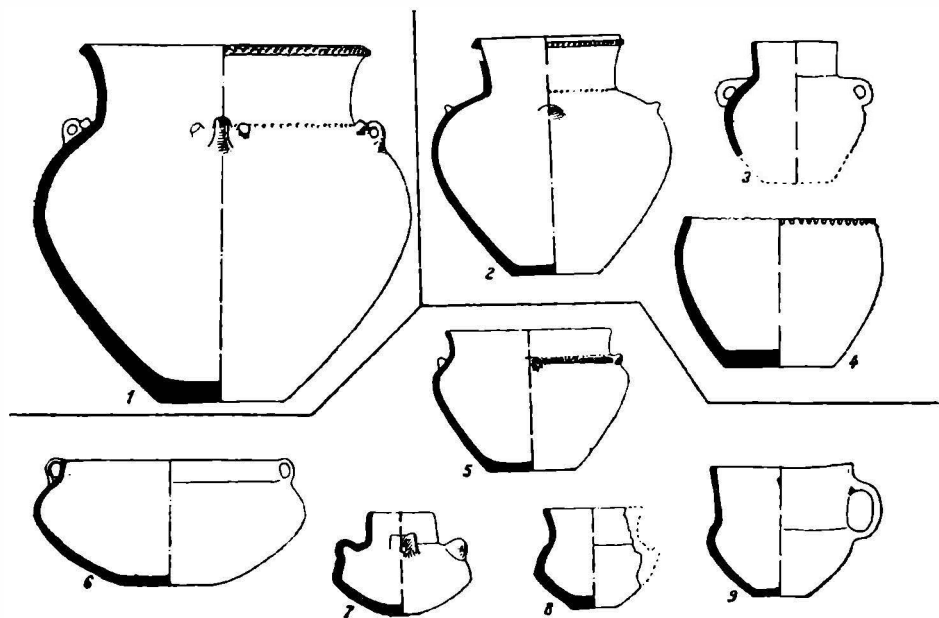

Fig. 1. — Forme de vase Tei de la Cățelu Ncu (1-3, 5-6=1/10 ; 4,7-9 = 1/5).

În legătură cu repertoriul formelor se pot relata următoarele :

Prima categorie se pare că era reprezentată printr-un singur tip de recipient : vasul mare de provizii, cu fundul îngust, cu pîntecele larg, puternic bombat, cu gît înalt — cilindric sau ușor arcuit spre interior — și cu buza mai mult sau mai puțin evazată (fig. 1/1).

În a doua categorie, forma cea mai frecventă o reprezintă un vas întrutotul identic cu cel descris anterior, deosebindu-se de acesta numai prin dimensiuni mai reduse (fig. 1/2). Apoi se constată un recipient cu corp globular și cu margine cilindrică înaltă, avînd pe umeri dispuse simetric două torți verticale, din bandă lată, cu secțiunea lenticulară (fig. 1/3), castroane cu corpul arcuit (fig. 1/4), de dimensiuni variabile și profile de cupe întinse (sau fructiere ?) cu picior (fig. 2/2), cu buza scundă și dreaptă (fig. 2/1).

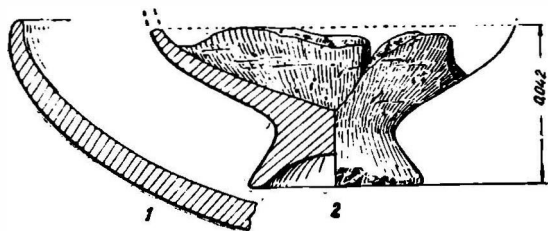

Fig. 2. — 1, profil fragmentar; 2, picior de fructieră.

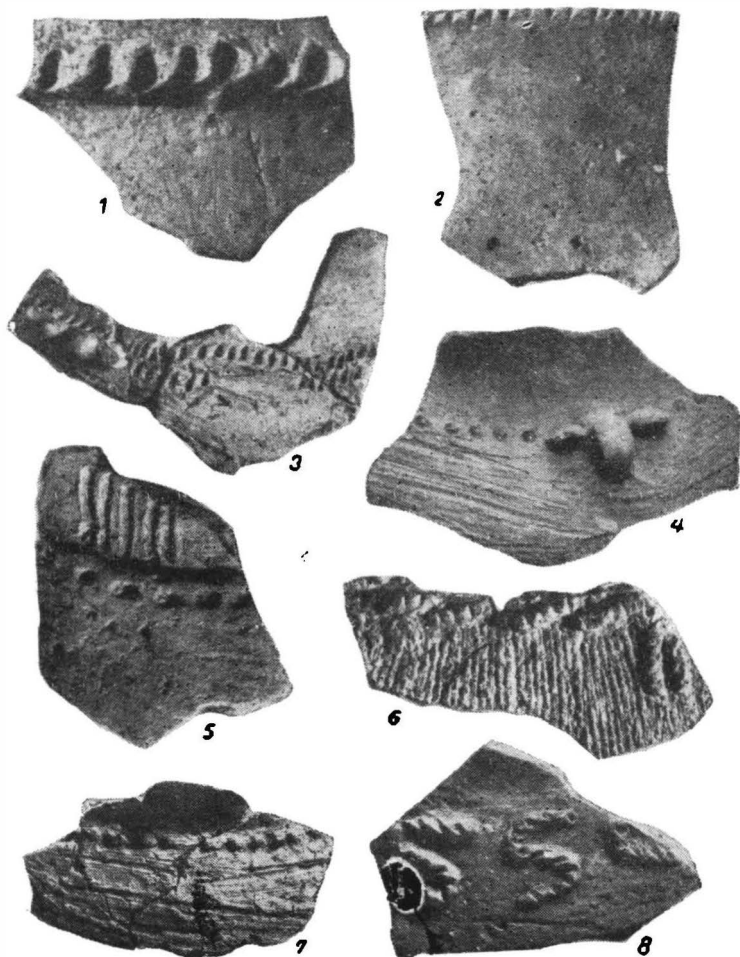

Fig. 3. — Fragmente ceramice din faza Cățelu Nou a culturii Tel.

Categoriei a treia îi aparțin următoarele recipiente : un castron cu corpul întins, cu gura largă, avînd marginea puțin plecată spre interior, cu pîntecele puternic arcuit și cu două torți din bandă lată, desprinse din buză și coborînd în zona de unire a marginii cu umărul (fig. 1/6); un alt castron, mai înalt, cu corpul de asemenea arcuit, partea superioară fiind mai scundă, cea inferioară mai dezvoltată și cu marginea înaltă, evazată (fig. 1/5); un vas de dimensiuni mici, cu corp bitronconic și cu margine cilindrică, înaltă, avînd pe partea superioară a pîntecelui dispuse simetric două torți rectangulare, perforate, alternînd cu două proeminențe conice (obținute prin împingerea pastei din interior în afară) (fig. 1/7) și două cești cu o toartă, dintre care una cu corp bitronconic și cu margine înaltă, evazată (fig. 1/8), iar cealaltă cu pîntecele tronconic și cu marginea înaltă, foarte puțin răsfrîntă în afară (fig. 1/9).

În cazuri repetate ceramica a fost ornamentată. Vasele mari de provizii și cele de dimensiuni mijlocii, cu corpul bombat și gît cilindric au fost aproape întotdeauna decorate pe pîntece cu striuri obținute cu măturica (fig. 3/4, 6, 7). Mai rar se observă și acoperirea exteriorului vaselor cu barbotină. Se constată apoi, creștături pe buze (fig. 3/2), brîuri alveolare (fig. 3/1) sau brîuri de proeminențe conice, dispuse sub buză sau în zona de întîlnire a gîtului cu umărul; șiruri orizontale de cercuri imprimate cu trestia, dispuse pe umeri (fig. 3/4); șiruri orizontale, simple, sau pe alocuri dublate, de adîncituri ovale, dispuse de asemenea pe umeri, cîteodată însoțite de cîte trei-patru proeminențe conice alipite (fig. 3/3); apoi șiruri de creștături unghiulare, dispuse tot în zona de unire a gîtului cu umărul recipientului; ornamente de ghirlande (fig. 3/6) sau de șiruri de „S”-uri (fig. 3/8), formate din segmente de brîuri crestate; zone de cîte patru-cinci șanțuiri paralele, orientate vertical față de un șir orizontal de adîncituri circulare (fig. 3/5) etc. Tot vaselor mari și mijlocii, cu corpul bombat și gît cilindric le sînt specifice torți mici, verticale, din bandă cu secțiunea lenticulară sau plan-convexă, avînd deschiderea rotundă sau ovală, încadrate, de o parte și de alta, de proeminențe tronconice (fig. 1/1) sau semiovale (fig. 3/4). Celelalte vase din categoria a doua sînt foarte rar decorate. Doar pe buzele unor fragmente de castroane se întîlnesc cîteodată mici alveole (fig. 1/4) sau adîncituri circulare ori ovale, dispuse în șir.

Mai des apare decorul pe recipientele din pastă fină. Un fragment de ceașcă (fig. 4/1) este ornamentat cu un șir de adîncituri mici, circulare, dispuse în zona de întîlnire a gîtului cu pîntecele. Un alt fragment de ceașcă prezintă creștături pe buză, un șir de adîncituri oval-ascuțite, dispuse în zona de unire a gîtului cu pîntecele, iar pe partea superioară a pîntecelui „boabe de linte” aplicate (fig. 4/2). Pentru vasele din categoria a treia, ornamentarea specifică este însă aceea obținută din linii incizate și împunsături succesive. Predomină — prin reproducerea sa pe multe fragmente ceramice — un motiv decorativ compus dintr-o linie orizontală în zigzag, încadrată deasupra și dedesubt de cîte o bandă de două linii orizontale paralele, închizînd între ele frînturi de linii (sau împunsături alungite), orientate perpendicular față de cele două linii paralele (fig. 5/5,8). O variantă simplificată a acestui ornament apare în cazurile în care zigza-

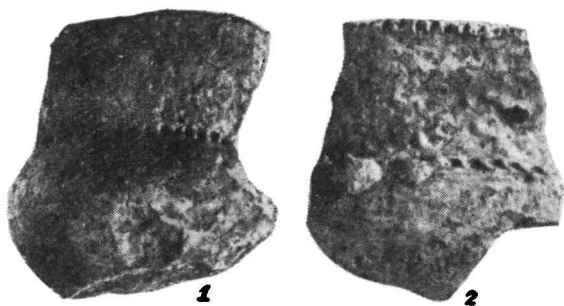

Fig. 4. — Cești fragmentare descoperite la Cățelu Nou.

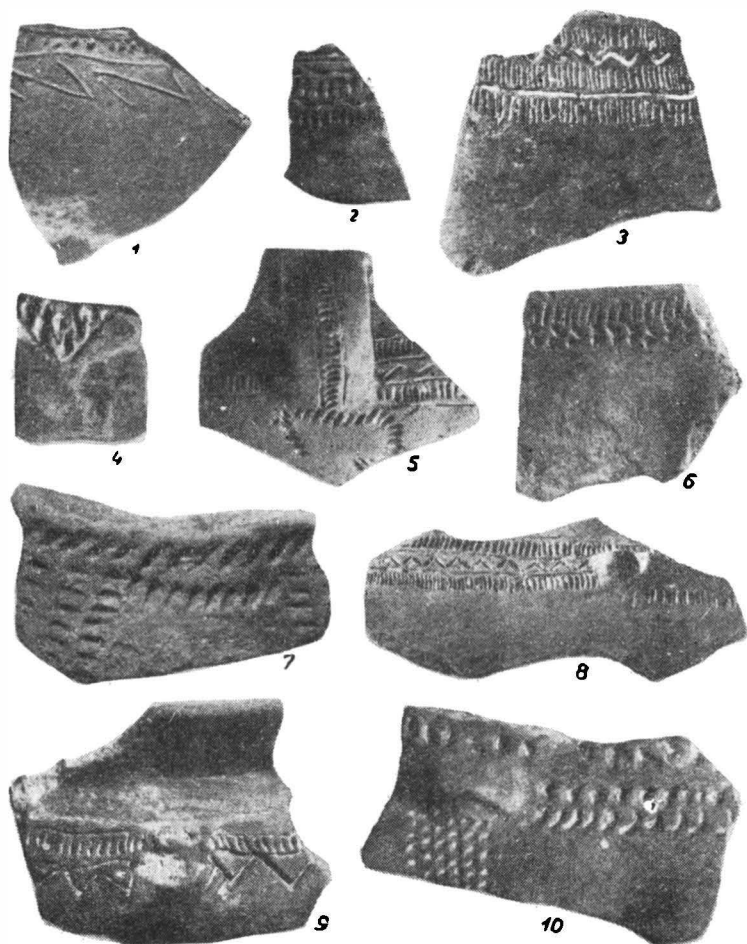

Fig. 5. — Ceramică decorată prin incizii și împunsături succesive.
Faza Cățelu Nou a culturii Tel.

gul (obținut printr-o linie incizată continuă, sau din împunsături succesive) este încadrat de frânturi de linii sau împunsături alungite, dispuse vertical și alăturat (fig. 5/3). Pe alte fragmente ceramice se mai constată zigzaguri incizate dispuse sub două linii orizontale paralele, ce închid între ele un șir de împunsături mici, ovale (fig. 5/1); triunghiuri cu suprafețele umplute cu împunsături (fig. 5/4); benzi late orizontale, compuse din șiruri paralele de împunsături alungite, oblice sau în formă de virgule, de la baza acestor benzi pornind — din loc în loc — altele, verticale, compuse și ele din împunsături — alungite, orizontale, sau punctate — (fig. 5/7, 10); apoi triunghiuri alăturate, dispuse cu vârful în jos și cu bazele sprijinite pe o bandă de două linii orizontale paralele, închizând un spațiu hașurat de împunsături alungite, verticale sau oblice (fig. 5/9) etc.

La cele mai multe ornamente realizate prin incizie și împunsături s-a folosit și procedeul incrustării lor cu substanță albă.

Apartenența la cultura Tei a materialelor descrise este dovedită prin categoriile ceramice, prin formele și ornamentarea recipientelor. Îndeosebi vasele mari și mijlocii, cu corpul bombat și gît cilindric și castroanele cu corpul arcuit, lucrate din pastă cu pietriș și nisip și decorate „cu măturica”, precum și castroanele sau ceștile cu toartă, lucrate din pastă fină și ornamentate prin frânturi de linii incizate și împunsături, incrustate cu alb, constituie elemente pe deplin specifice culturii epocii bronzului mijlociu și târziu din Muntenia.

Pe de altă parte, o serie de trăsături specifice numai pentru decorul vaselor Tei de la Cățelu Nou (folosirea cu precădere a zigzagului simplu; frecvența mare a ornamentului compus din benzi de liniuțe paralele dispuse în succesiune, și utilizarea unor împunsături succesive distanțate, despărțite între ele¹), conduc către concluzia că aceste materiale aparțin unei faze noi, deosebite, a culturii Tei.

Trebuie însă să se discute poziția pe care poate să o aibă această fază în evoluția culturii epocii bronzului din Muntenia.

În stațiunea de pe malul lacului Colentina-Pantelimon, a putut fi identificată, împreună cu locuirea Tei prezentată aici, și o alta, aparținând fazei „La stejar”. În săpăturile din 1961 s-a putut preciza și raportul stratigrafic dintre cele două locuri Tei: deoarece (în secțiunea XXXI)

¹ În celelalte faze ale culturii Tei se utilizează zigzagul multiplicat (două sau mai multe linii în zigzag, paralele), iar tehnica de ornamentare caracteristică vaselor lucrate din pastă fină este cea a împunsăturilor succesive. Decorul de benzi înguste compuse din liniuțe paralele se va folosi foarte rar. Tehnica împunsăturilor succesive întâlnită pe vasele fazei Cățelu Nou se deosebește evident de cea constatată în fazele următoare ale culturii Tei. Pe recipientele de la Cățelu Nou apar împunsături dispuse în succesiune, dar distanțate, despărțite unele de altele, astfel încît o atare tehnică nu se confundă cu procedeul numit Stichkanaltechnik. Totodată se observă că împunsăturile din faza Cățelu Nou au forma unor ovale minuscule, mai mult sau mai puțin alungite și cu capetele ascuțite, iar în cazuri mai rare, forma unor virgule nearcuite. Împunsăturile succesive realizate în fazele următoare ale culturii Tei sînt strîns alăturate unele de altele; întotdeauna o împunsătură lasă în pasta vasului urma unui vîrf ascuțit, iar aspectul cel mai obișnuit al ornamentelor realizate în acest fel este acela al șirului de mici unghiuri concentrice, dispuse în interiorul, sau la baza unei linii șanțuite.

resturile unei colibe de suprafață aparținând faciesului inedit al culturii Tei, au fost „în plin” străpunse de o groapă cu ceramică de tip „La stejar”, rezultă că faza Cățelu Nou (cum s-a propus, provizoriu, să fie numită¹) trebuie situată — ca etapă aparte de evoluție a culturii Tei — înaintea fazei „La stejar”. O atare situație nu clarifică însă pe deplin poziția fazei Cățelu Nou în evoluția culturii epocii bronzului mijlociu și târziu din Muntenia. Așa cum în prezent există toate motivele să se creadă — înaintea fazei „La stejar” se situează imediat faza Tei a culturii cu acest din urmă nume². De aceea, problema locului pe care faza Cățelu Nou l-a avut pe parcursul dezvoltării culturii Tei, își poate găsi — măcar în prezent — încercare de rezolvare, utilizând numai argumente de ordin comparativ tipologic.

În această privință, pentru ceramica Tei de la Cățelu Nou pot fi subliniate următoarele trăsături specifice: 1) prezența în ornamentarea vaselor, a unor elemente (decorul cu barbotină, „boabele de linte”, creștăturile pe buză, decorul cu șanțuri înguste paralele, cercurile imprimite cu trestia, segmentele de briuri crestate) caracteristice, în genere, neoliticului final, perioadei de tranziție de la neolitic spre epoca bronzului și perioadei timpurii a acestei epoci; 2) utilizarea în cazuri rare a tehnicii de ornamentare prin împunsături succesive și împrejurarea că această tehnică este sensibil deosebită de cea întâlnită în fazele următoare ale culturii Tei³; 3) absența aproape totală a decorului spiralic⁴ (acesta nefiind oricum reprodus în tehnica împunsăturilor succesive) și caracterul simplificat, cu totul restrins în privința motivelor decorative, al ornamentării; 4) prezența unor tipuri de vase (cupa sau fructiera cu picior și vasul bitronconic cu marginea cilindrică înaltă), care întâlnite în faza Cățelu Nou, nu vor cunoaște, mai departe, o evoluție sensibilă și durabilă în cultura Tei⁵.

Ținând seama de aceste trăsături specifice fazei Cățelu Nou, se poate conchide că ea reprezintă un aspect arhaic al culturii Tei, că ea este, pînă în prezent, faza cea mai veche a culturii din perioada mijlociu și târziu a epocii bronzului din Muntenia.

¹ Cf. *Cercelări arheologice în București*, București, 1963, p. 26.

² Pentru succesiunea aceasta pledează, în primul rînd, o serie de observații stratigrafice: în stațiunea de la Sărata Monteoru, fragmente ceramice de fază Tei au apărut în stratul Monteoru IIa, în timp ce fragmente de tip „La stejar” au fost constatate în stratul Monteoru IIb. (informație Eugenia Zaharia). Pe de altă parte, la Novaci (r. Drăgănești-Vlașca, reg. București) Alexandru Vulpe și Valentina Bușilă au surprins, într-un cenușar, un nivel de cultură Tei propriu fazei „La stejar”, suprapus direct de un nivel caracteristic fazei Fundeni. Cf. Alexandru Vulpe și Valentina Bușilă, *Săpăturile de la Novaci, în Materiale, X* (în pregătire). Legătura strînsă între faza „La stejar” și faza Fundeni se constată și tipologic, așa cum rezultă în urma săpăturilor întreprinse în 1962 și 1963, în stațiunea de la Băneasa — „La stejar”.

³ V. nota 1, p. 314.

⁴ Singurele elemente decorative de caracter spiralic pot fi socotite șirurile de „S”-uri realizate din segmente de briuri aplicate, crestate, și semicercurile sau cercurile neluchise care apar la capetele unor linii incizate orizontale.

⁵ Cupa (sau fructiera?) cu picior nu mai este atestată în cultura Tei decât în așezarea de la Băneasa, unde un exemplar fragmentar a apărut într-un context de fază Tei. Vasul bitronconic, cu marginea relativ înaltă, cilindrică, nu este documentat, pînă în prezent, în celelalte faze ale culturii Tei.

Aspectul de cultură Tei surprins la Cățelu Nou, se dovedește însă a fi însemnat, nu numai pentru că el permite o întregire a conținutului și schemei de evoluție a acestei culturi, ci, totodată și datorită împrejurării că materialele prezentate aici îngăduie și o discuție — ne pare, pe temeuri acum mai sigure — asupra problemei genezei culturii Tei.

În literatura de specialitate, procesul de formare a culturii Tei a constituit obiectul unor intervenții numeroase și repetate, în această privință aducându-se în discuție, ca factori cu rol formativ în geneza culturii Tei, nu mai puțin de opt culturi: Gumelnița (IV)¹, fondul Horodiștea-Foltești², culturile Coțofeni³ și „Furchenstich“⁴, Cernavoda⁵ și Glina III⁶, Bujanj-Sălcuța⁷ și Vučedol⁸. Problema apariției culturii Tei implică însă, pe lângă aspectul participării diferiților factori formativi la procesul ei de geneză și pe acela al ariei în care ea va fi luat naștere. Și în această privință lucrurile s-au dovedit a fi complicate, deoarece, pe lângă teritoriul Munteniei — asupra căruia toți autorii au căzut de acord că va fi constituit zona principală de formare a culturii Tei — au mai fost aduse în discuție și spații geografice cum ar fi cel al Transilvaniei de sud-est, Dobrogea sau o parte din teritoriul Republicii Populare Bulgaria.

În esență, clarificarea procesului de formare a culturii Tei comportă răspunsuri temeinic argumentate la întrebarea următoare: unde se pot găsi antecedente sau apropieri clare și cu puțință să fi fost transmise — pentru: 1) categoriile ceramice ale culturii Tei; 2) formele de vase existente în inventarul acesteia; 3) procedeele de ornamentare și motivele decorative ale culturii aduse în discuție.

Dacă se admite că materialele fazei Cățelu Nou reprezintă faciesul cel mai vechi al culturii Tei, atunci este firesc ca în funcție, în primul rînd de acestea, să se încerce formularea unor concluzii cu privire la geneza culturii epocii bronzului mijlociu și târziu din Muntenia.

Pentru toate categoriile constatate în ceramica fazei Cățelu Nou a culturii Tei, analogii se pot găsi în cultura Glina III, care a ocupat într-o perioadă de timp imediat premergătoare și spațiul populat mai apoi de purtătorii culturii Tei. În așezările Glina se constată deopotrivă vasele lucrate din pastă amestecată cu mult nisip, pietriș, bucăți de calcar, cioburi pisate și paiele de mica; recipientele a căror pastă a fost preparată amestecându-se în lut nisip puțin și pietriș rar și bine pisat; și, în fine și vase

¹ D. Berciu, *Cercetări arheologice în reg. București*, în *Materiale*, II, p. 497, nota 1.

² *Istoria României*, I, București, 1960, p. 105 (cap. redactat de I. Nestor).

³ D. V. Rosetti, *Civilizația tip București — Die Bukarester Kultur*, București, 1936, p. 15; Alfred Prox, *Die Tei-Kultur im Burzenland*, în *Mitteilungen des Burzenländer sächsischen Museums*, IV, 1940, p. 98 și urm.; Dorin Popescu, *Die frühe und mittlere Bronzezeit in Siebenbürgen*, București, 1944, p. 87; D. Berciu, *loc. cit.*

⁴ Alfred Prox, *loc. cit.*; Dorin Popescu, *loc. cit.*

⁵ D. Berciu, *Contribuții la problemele neoliticului în România*, în *lumina noilor cercetări*, București, 1961, p. 119, 137.

⁶ Ion Nestor, *Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien*, în *22. BerRGK*, 1932, p. 103; D. V. Rosetti, *loc. cit.*; Alfred Prox, *loc. cit.*; D. Berciu, *op. cit.*, p. 119.

⁷ M. Garașanin, în *Germania*, 35, 1957, p. 207.

⁸ Ion Nestor, *Fouilles de Glina*, în *Dacia*, III—IV, 1927—1932, p. 247; Vladimir Dumitrescu, *Necropola de incinerare din epoca bronzului de la Ctrna*, București, 1961, p. 291 și passim.

lucrate din pastă fină, deosebit de bine curățată de impurități și utilizând ca degresant doar foarte puțin nisip, deosebit de fin și fire minuscule de mica¹. Trebuie de asemenea subliniat faptul că și procedeele de ardere a ceramicii fazei Cățelu Nou (de altminteri și a ceramicii celorlalte faze ale culturii Tei) se vădese a fi transmise din cultura Glina: și într-un caz și în celălalt, recipientelor din primele două categorii li se dădea prin ardere o culoare cărămizie sau cenușie, pe când vasele din pastă fină căpătau în urma arderii origine o culoare neagră sau cenușie-neagră.

În cultura Glina III se regăsesc prototipuri și pentru cele mai multe din formele de vase întâlnite în faza Cățelu Nou a culturii Tei. Astfel, vasele mari de provizii și cele mijlocii, cu fundul îngust, pintecele puternic bombat, cu gîtul cilindric sau arcuit spre interior și cu buza evazată; vasul de dimensiuni mijlocii, cu corp globular și cu margine înaltă, ușor evazată și castroanele cu corpul arcuit — din primele două categorii ceramice; precum și castronul lucrat din pastă fină, cu corpul arcuit și cu marginea înaltă, evazată etc., toate acestea își găsesc antecedente sigure în cultura Glina².

Este drept că unele din aceste forme de recipiente pot înregistra pe teritoriul țării noastre și o existență mai veche. Așa, de pildă, vasul cu corpul globular și cu margine înaltă, ușor evazată, cu torți verticale dispuse simetric pe umeri, a fost constatat la Dolhești Mari (r. Fălticeni, reg. Suceava), într-un mormint atribuit culturii amforelor sferice³. Dar întrucît recipiente cu corpul globular, cu margine înaltă, puțin evazată și cu torți verticale dispuse pe umeri se constată și în inventarul complexului Glina III-Schneckenberg, se poate conchide că din acest mediu ele au pătruns în cultura Tei.

Pe de altă parte, se mai observă că unele din formele de vase Tei de la Cățelu Nou, avînd antecedente în cultura Glina, au în același timp și paralelisme perfecte în alte culturi ale epocii bronzului din R.P.R., sincrone cu cultura Tei. În acest sens, se poate cita un vas mare cu corpul bombat, cu fundul îngust, cu gîtul înalt, cilindric și cu buza evazată, descoperit la Bistrița, într-un cimitir de incineratie aparținînd culturii Wietenberg⁴ și care este întru totul asemănător cu vasul de provizii de la Cățelu Nou. Este greu însă ca o atare analogie să poate fi interpretată în sensul unei transmise a tipului amintit de recipient, în cultura Tei din cultura Wietenberg (sau invers). Mai probabil că asemănările acestea pot fi explicate prin împrejurarea că fondul Glina III-Schneckenberg a participat nu numai în procesul de geneză al culturii Tei, ci — așa cum de altfel s-a afirmat⁵ — și la formarea culturii epocii bronzului din Transilvania.

¹ Ion Nestor, *op. cit.*, p. 238 și urm.; idem, *Zur Kronologie der Rumänischen Stein- und Kupferzeit*, în *PZ*, XIX, 1928, p. 128—136; Margareta Constantiniu și P. I. Panait, *O așezare din epoca bronzului la Roșu*, în *Cercetări arheologice în București*, p. 309 și urm.

² Pentru comparație am utilizat ceramica Glina III de la Roșu; v. și Margareta Constantiniu și P. I. Panait, *op. cit.*, fig. 6/3, pl. III/1, VI/2 etc.

³ M. Dinu, *Șantierul arheologic Dolhești Mari*, în *Materiale*, VII, p. 124, fig. 5.

⁴ I. H. Crișan și Șt. Dănilă, *Cimitirul de incineratie din epoca bronzului de la Bistrița*, în *Materiale*, VII, p. 148, fig. 6a.

⁵ Székely Zoltán, *Contribuție la cronologia epocii bronzului în Transilvania*, în *SCIV*, VI, 3—4, 1955, p. 825.

Subliniind în acest fel aportul culturii Glina în procesul de formare a culturii Tei, trebuie însă precizat că în inventarul fazei Cățelu Nou există și forme de vase care nu își găsesc prototipuri în cultura Glina. Astfel, cupa cu picior tronconic, gol în interior, poate fi apreciată, în cultura Tei, ca o transmitere din cultura Cernavoda¹; vasul mic, lucrat din pastă fină, cu corp bitronconic aplatizat și cu margine cilindrică, relativ înaltă (fig. 1/7) poate să apară în cultura Tei ca o reminiscență a fondului local tirziu neolitic²; în timp ce castronul mare, cu corpul relativ scund, dar întins și puternic arcuit (fig. 1/6) nu își găsește, pentru moment, antecedente directe și clare³.

Ornamentarea ceramicii fazei Oîțelu Nou are multe elemente de legătură tot în cultura Glina III. Din acest mediu se pot deriva: decorul cu măturica, briurile alveolare și alveolele dispuse în șir, ornamentele compuse din segmente de briuri crestate și crestăturile pe buze, cercurile imprimate cu trestia și impresiunile ovale sau șirurile de adâncituri mici, circulare⁴ — cu alte cuvinte, în genere, procedeele de ornamentare și motivele întâlnite pe vasele primelor două categorii ceramice din faza Oățelu Nou a culturii Tei.

Prin contrast, ornamentarea ceramicii fine apare cu totul străină de cultura primei perioade a epocii bronzului din România. Decorul cu „boabe de linte”, deși specific unei anumite etape a culturii Coțofeni, poate fi derivat în cultura Tei, mai probabil din cultura Cernavoda⁵. Tehnica împunsăturilor succesive și motivele decorative astfel realizate sînt și ele străine de fondul Glina III. Ion Nestor și Vladimir Dumitrescu au apreciat că acest sistem de ornamentare poate fi derivat în cultura Tei, din cultura Vučedol⁶. Față de argumentele aduse recent de Vladimir Dumitrescu, se poate însă, eventual, formula o obiecție: identificarea în sudul țării, de-a lungul Dunării — din Dobrogea și pînă în vestul Olteniei — a culturii Cernavoda⁷, face să apară mai greu de confirmat ipoteza că purtătorii culturii Vučedol au putut coborî pe linia Dunării pînă departe spre est — cu alte cuvinte, pînă în preajma ariei sau chiar în aria de formare a culturii Tei. Pe de altă parte, trebuie acum ținut seama și de împrejurarea că tehnica împunsăturilor succesive utilizată pe vasele fazei O țelu Nou, este deosebită de procedeul „clasic” „Stichkanaltechnik”, întâlnit în fazele următoare ale culturii Tei și care a fost pus în legătură cu culturile Coțofeni, Vučedol sau „Furchenstichkeramik”. Astfel, se

¹ Un exemplar de fructieră cu picior, aparținînd culturii Cernavoda, este reprodus în *Istoria României*, I, p. 80, fig. 15/4.

² Se poate, eventual, deriva acest tip de vas din recipientele cu corpul globular sau bitronconic aplatizat, cu margine cilindrică, existente în cultura Gumelnița, Cf. Vladimir Dumitrescu, *Découvertes de Gumelnița*, în *Dacia*, II, 1925, p. 333, fig. 6/2; D. Berciu, *Contribuții...*, p. 498, fig. 266/8.

³ Astfel de castroane se întîlnesc în faza veche a culturii Monteoru (informație Eugenia Zaharia).

⁴ V. nota 2, p. 317.

⁵ Pentru acest ornament în cultura Cernavoda, cf. D. Berciu, *op. cit.*, fig. 18/12 de la p. 136.

⁶ V. nota 8, p. 316.

⁷ D. Berciu, *op. cit.*, p. 130 și pl. III (hartă).

poate spune că problema originii tehnicii împunsăturilor succesive în cultura Tei comportă încă discuții. La fel de greu este să se explice și prezența pe ceramica fină din faza Oățelu Nou a culturii Tei, a decorului obținut prin segmente de linii incizate paralele, dispuse în benzi înguste. Pe teritoriul țării noastre, acest decor se întâlnește în ceramica culturii Gîrla Mare, acolo el fiind apreciat ca o transmitere din cultura vaselor campaniforme¹. Pentru cultura Tei însă, o atare origine nu se poate admite, iar derivarea decorului adus în discuție din cultura epocii bronzului din Banat și Oltenia, pare tot așa de puțin probabilă, ținîndu-se seama de împrejurarea că faza Cățelu Nou a culturii Tei și cultura Gîrla Mare se exclud, și în timp și teritorial.

Pînă în prezent, faza Oățelu Nou a fost sesizată în stațiunea de pe malul lacului Colentina-Pantelimon, iar prin materiale sporadice, descoperite în 1961, și la Bucureștii Noi². Identificarea acestei faze vechi a culturii Tei este de natură să confirme o dată mai mult concepția formulată recent de Ion Nestor³ și D. Berciu⁴ cu privire la procesul de formare al culturii epocii bronzului mijlociu și tîrziu din Muntenia, totodată însă simțîndu-se necesară continuarea și în viitor a discuțiilor în legătură cu această problemă.

VALERIU LEAHU

ДРЕВНЯЯ ФАЗА КУЛЬТУРЫ ТЕЙ, ОТКРЫТАЯ В КЭЦЕЛУ НОУ

РЕЗЮМЕ

В ходе археологических раскопок, осуществленных в Кэцелу Ноу (Бухарест, р-н 23 Августа) в период 1960—1963 гг., была выявлена новая фаза культуры Тей. Она характеризуется рядом специфических черт, относящихся к украшению керамики: преимущественное использование простого зигзага и полосок, состоящих из сегментов параллельных линий; использование (впрочем, редко) проколов, следующих на некотором расстоянии друг за другом и т.д.

Наличие в украшении сосудов некоторых элементов, характерных для конца неолита, для переходного периода к эпохе бронзы и раннего периода этой последней, почти полное отсутствие спиралей и наличие некоторых типов сосудов, которые не изменились заметно в течение последующих фаз культуры Тей, позволяют сделать вывод, что фаза, обоснованная в Кэцелу Ноу, представляет собой древнейший этап культуры Тей в средний и поздний периоды эпохи бронзы в Мунтении.

¹ Vl. Dumitrescu, *op. cit.*, p. 226.

² Margareta Constantiniu și P. I. Panait, *Săpăturile arheologice ale Muzeului de istorie a orașului București, Șantierul București Noi*, în *Materiale*, X (în pregătire).

³ *Istoria României*, I, p. 105—106.

⁴ D. Berciu, *op. cit.*, p. 119.

Керамика в Кэцелу Ноу, принадлежащая к культуре Теи, подчеркивает вклад культур Глина и Чернавода в генезис культуры Теи. В то же время автор утверждает, что вопрос, связанный с происхождением встречающегося в культуре Теи украшения при помощи последовательных проколов, подлежит дальнейшему обсуждению.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Формы сосудов из Кэцелу Ноу, принадлежащих к культуре Теи (1—3, 5—6 = 1/10; 4, 7—9 = 1/5).

Рис. 2. — 1, фрагментарный профиль; 2, ножка от вазы.

Рис. 3. — Фрагменты керамики, относящейся к фазе Кэцелу Ноу культуры Теи.

Рис. 4. — Фрагментарные чашки, найденные в Кэцелу Ноу.

Рис. 5. — Керамика, украшенная врезанным узором и последовательными проколами. Фаза Кэцелу Ноу культуры Теи.

DÉCOUVERTE À CĂTELU NOU D'UNE PHASE ANCIENNE DE LA CIVILISATION DE TEI

RÉSUMÉ

On a identifié, à la suite des fouilles archéologiques entreprises à Cătelu Nou (Bucarest, arrondissement du « 23 August »), entre les années 1960 et 1963 une nouvelle phase de la civilisation de Tei. Elle est individualisée par toute une série de traits spécifiques que l'on constate notamment dans la décoration de la céramique: emploi avec prédilection du zigzag simple et des bandes composées de segments de lignes parallèles, utilisation (du reste, dans de rares cas) de piqûres successives pratiquées à distance les unes des autres, etc.

La présence dans la décoration des vases d'éléments caractéristiques de la phase finale du néolithique, de la période de transition à l'âge du bronze et de la période ancienne de cette époque; puis l'absence presque totale de la spirale et l'existence de types de vases qui n'évoluent pas de façon sensible et durable pendant les autres phases de la civilisation de Tei, permettent de conclure que la phase identifiée à Cătelu Nou représente l'étape la plus ancienne de la civilisation de la période moyenne et tardive de l'âge du bronze en Valachie.

La céramique du type Tei de Cătelu Nou met en lumière l'apport des civilisations de Glina et de Cernavoda dans le processus de genèse de la civilisation de Tei. En même temps, l'auteur affirme que la question de l'origine de la décoration à l'aide de piqûres successives dans la civilisation de Tei implique encore des débats auxquels l'avenir donnera libre cours.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. — Types de vases Tei trouvés à Căţelu Nou (1—3), 5—6 = 1/10 4, 7—9 = 1/5).

Fig. 2. — Profil fragmentaire; 2, pied de fruitière.

Fig. 3. — Fragments céramiques appartenant à la phase Căţelu Nou de la civilisation de Tei.

Fig. 4. — Débris de gobelets découverts à Căţelu Nou.

Fig. 5. — Céramique décorée d'incisions et d'une succession de piqûres. Phase Căţelu Nou de la civilisation de Tei.
